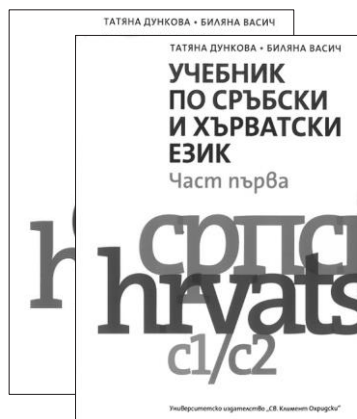

НОВИ СТАНДАРТИ В ОБУЧЕНИЕТО ПО ХЪРВАТСКИ И СРЪБСКИ ЕЗИК

Дункова, Т., Васич, Б. Учебник по сръбски и хърватски език С1 / С2. (Две части). София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2016, 2017.

Издаденото наскоро учебно пособие на авторките Т. Дункова и Б. Васич представлява нов модел на бинарен учебник, в който сръбският и хърватският език за първи път се представят паралелно. Същевременно концепцията и структурата на учебника отразяват взаимодействието между предписанията на Европейската езикова рамка и утвърдените дидактически стратегии, като на практика онагледяват и моделите на практическото обучение по двата езика във Факултета по славянски филологии.

Преподаването на сръбски и хърватски език на български има своята специфика, произтичаща от изучаването им като близкородствени с българския език. От друга страна, едновременното изучаване на сръбския и хърватския език като два самостоятелни книжовноезикови стандарта е обосновано от критическия подход към модела на общия лингвистичен корпус¹, съществувал преди разпадането на сръбохърват-

ския или хърватскосръбския езиков континуум², и изхожда от позициите на префериране на националните филологии. При осмислянето на учебните програми на специалността „Сръбска и хърватска филология“ дидактическата стратегия е организирана така, „че отначало се изхожда от общата южнославянска основа, след което се пристъпва към надграждане и постепенно преминаване към диференциалния подход“ ([1]: 140). Това дава добри възможности за едновременното изучаване на сръбския и хърватския език, тъй като познаването на единия идиом улеснява овладяването на другия и предполага по-голяма степен на разбиране и предвидимост на всички езикови нива: „Učenje srodnih jezika ima neke jasne prednosti pred učenjem različitih jezika, posebno u početku: veći je stupanj razumijevanja i predvidljivosti na svim jezičnim razinama“ ([3]: 286–287). Тъй като в диференциалния подход към изучаването на двата езика имплицитно е заложено и постоянното включване на съществуващите разлики, той има и някои недостатъци, произтичащи от формалната близост между езиците и недостатъчно експлицитното пришествие на показатели (морфологични, словообразователни, лексикални) на различията между двата езика³:

² П. Крейчи посочва, че в някои австрийски и германски университети се изучава идиомът В-К-С, т. е. Bosnisch-Kroatisch-Serbisch, който терминологично напомня за съществувалия преди разпадането на общото езиково пространство сръбохърватски език. Днес идиомът съществува само от генетичнолингвистична гледна точка, а за неговото наименование се предлагат алтернативни решения, напр. стандартен новошочавски език, обозначен технически като централна южнославянска диасистема (srednjojužnoslovenski dijasistem) ([2]: 540).

³ Опит за моделиране на разлики-те между сръбския и хърватския език на

¹ „Наличието на обща новошочавска диалектна основа и практически идентична граматика с по-значими разлики в словообразователен и лексикален план, както и в областта на прозодията и на дихотомията екавски / ийекавски изговор“ ([2]: 541).

„Osim prednosti, učenje srodnog jezika ima i svojstvene teškoće uzrokovane nedostatkom pokazatelja različitosti“ ([3]: 287). Зад еднаквостите или подобията често се крият разлики в плана на съдържанието. Това важи особено за по-високите нива на владее на езика, където лексиката е стилистично и терминологично разслоена, а формирането на съответните дискурсивни компетенции отчита по-фините стилистични и прагматични нюанси в речта. В такъв смисъл бинарният модел на учебника по сръбски и хърватски език представлява удачно дидактическо решение на проблема, тъй като липсата на експлицитни показатели на езиковите разлики е компенсирана от паралелното и равностойно представяне на двата езика в макроструктурата на учебника, т.е. в начина, по който се контекстуализират комуникативните и граматичните компетенции, и в микроструктурата на урочните статии – като стабилно поддържана имплицитна системност на всички езикови равнища (от фонологичното до синтактичното).

Новият учебник по сръбски и хърватски език за нива C1 / C2 следва традициите в преподаването на славянски езици на студенти от филологическите специалности. В такъв смисъл концепцията на обучение, която той предлага, отговаря на един по-гъвкав подход към дескрипторите на комуникативните компетенции, съдържащи се в Европейската езикова рамка, и позволява тяхното приспособяване към образователните потребности и целите на обучението. Всъщност в самите референтни предписания за отделните нива на обучение е заложена известна

всички езикови равнища (фонетично-фонологично, морфологично, лексикално и синтактично) е направен в книгата на Весна Пожгай Хаджи и Татяна Балажич Булц “Hrvatski jezik. Srpski jezik. Vodič za polaganje ispita na visokoj razini”, чиято

цел е практическото подпомагане на едновременно изучаване на сръбския и хърватския език и полагането на сертификационни изпити за ниво на владее ([4]).

флексибилност при очертаването на основните метакатегории в дескриптивната схема: комуникативни активности, комуникативни способности, лингвистични компетенции: „Uspostavljanje skupa zajedničkih referentnih točaka ni na koji način ne ograničava postupak kojim će pojedini sektori u raznim obrazovnim sustavima organizirati ili opisati vlastiti sustav stupnjeva i modula“ ([5]: 24).

Основен подход в обучението и използването на езика според Общата референтна езикова рамка е функционално-комуникативният, тъй като предполага изпълнение на конкретни комуникативни задачи и прилагане на определени стратегии и езикови дейности в социално детерминирани условия и контекст.

Във всеки дидактически модел се преплитат различни аспекти от употребата на езика: комуникативните стратегии и задачи, речевата продукция, комуникативните езикови компетенции и дейности, социалните контексти и комуникативните сфери ([5]: 9–10). В концепцията на учебника по сръбски и хърватски език те присъстват като макроструктура, в която се открояват следните аспекти:

- контекстуализиране на комуникативните компетенции чрез очертаване на съответните области на комуникация, което е пряко свързано с избора на комуникативните сфери и регистри, темите, текстовете, задачите и комуникативните ситуации;

- лингвистичен аспект, насочен към затвърждаване на граматичните знания от предходните нива и към запознаване с актуалните проблеми на нормата и стандартизацията на съвременния сръбски и хърватски език;

- профилиращ аспект, ориентиран към придобиването на професионални компетенции в рамките на обучението по славянски езици⁴, а именно развиване на преводачески умения, свързани с конкретните механизми при превод на и от сръбски и хърватски език.

⁴ В последния курс на обучение студентите имат профилираща факултативна дисциплина „Конферентен превод“.

Макроструктурата на учебника се разгръща в микроструктурата на конкретните урочни статии (общо 14). Всяка урочна статия от своя страна се състои от два учебни модула и възпроизвежда един и същи учебен модел, в който комуникативните и лингвистичните компетенции се придобиват чрез рецептивни, продуктивни, интерактивни и медиативни речеве дейности. Паралелното представяне на езиките е решено по следния начин: в отделните компоненти на тематичната цялост те се редуват, което от своя страна позволява динамичното усвояване на двете норми в системата от сходства и разлики помежду им.

Четенето с разбиране (аналитично четене) и преводът оформят първия учебен модул. В учебника се откроява водещата роля на лексикалната тема и на текстовия корпус за контекстуализиране на комуникативните умения и езиковите знания. Същевременно текстовете за четене с разбиране удовлетворяват и изискванията за придобиване на социолингвистични и прагматични компетенции, тъй като съдържат информация за социокултурните условия, при които се използва езикът, и за начина, по който функционират езиковите общности. Тематичните комплекси в двете части на учебника съдържат 14 теми от различни речеве сфери и жанрове (художествена, публицистична, научна, обществено-политическа, административна и делова лексика) и „обхващат следните параметри: Обществено-политическа лексика: България, Балканите и Европа, България и Европейския съюз; Световни военни, политически и икономически структури; Актуални политически, икономически, културни и спортни събития. Специализирана лексика 1: Астрономия и метеорология. Климат; Планетата Земя (Животински свят). Култура и цивилизация: География, история и природни богатства на Сърбия и Хърватия; Обществено устройство на Сърбия и Хърватия; Национални символи; Национални традиции; Зимни и пролетни празници; Национални

празници. Специализирана лексика 2: туризъм, комуникации, транспорт, икономика и търговия, банково дело и застрахователно дело, държавна администрация, съдебна система, образователна система, здравна система, социална политика и пенсионен фонд“ ([1]: 142). Текстовете са съвременни и интересни и са съобразени с изискванията за усложняване и разширяване на лексикалния фонд на високите нива на обучение. Задачите след тях (*Odgovorete na pitanja / Odgovorite na pitanja, Razgovarajte / Razgovarajte или Odaberite T ako je tvrdnja točna ili N ako je netočna / Odaберите T ako je tvrdnja tačna или H ako je нетачна*) правят възможна артикулацията на няколко методически задачи: формиране на умения за разбиране на текстове от различни функционални стилове; анализ на текст с оглед на темата, граматичната структура, лексикалната парадигматика (синонимия, антонимия, омонимия) и полисемия; развитие на уменията за аргументирано представяне на мнение, за компресия и коментар на текста и др. Текстовете за превод служат за затвърждаване на изучаваната лексика, а в хода на преводаческия процес студентите придобиват и необходимите знания за осъществяване на преводни трансформации, сред които отчитане на между-езиковата интерференция и омонимия и стремеж за постигане на граматична и стилистична точност при превода.

Към първия учебен модул са приложени речникови рубрики, които съдържат около 4000 речникови единици. Авторките са систематизирали най-фреквентната лексика от съответната тематична област и основните функционални лексикални модели (устойчиви словосъчетания, фразеологизми и прагмеми), като по този начин са направили възможно систематичното и диференцирано усвояване на сръбската и хърватската лексика и са предоставили възможност на студентите сами да разширяват обхвата на компетенциите си по отношение на двете лексикални норми.

Вторият учебен модул съдържа разнообразни учебни рубрики (диа-

логична реч, съставяне и допълване на текст, творческо писане, лексикални и граматически упражнения, упражнения по правопис и пунктуация, дидактични словесни игри (ребуси, игрословици и кръстословици), което дава възможност на преподавателя сам да избере микроартикулацията на конкретните знания в рамките на учебния час.

Обвързването на граматичните и лексикалните компетенции в преподаването на славянски езици е традиция в южнославянските дидактични модели, към която се придържа и разглежданият учебник. Тази линия се проследява най-вече в упражненията, посветени на глаголната и именната рекция, както и на лексикалните колокации (*Povežite pridjeve iz stupca A s odgovarajućom imenicom u stupcu B / Повежете глаголе из колоне А са отговарајућим именицама из колоне В*, напр. *sigurnosni fond / склопити споразум ...*). Също така чрез задачите за попълване на празните места в текста (*Popunite praznine / Попуните празнине*) се формира лексикален фокус върху най-фреквентните лексеми от дадената тематична област и едновременно с това се активират знанията на студентите за синтаксиса и семантиката на падежите.

Дейността говорене според дескрипторите за нива C1 / C2 е насочена към демонстриране на гъвкавост в боравенето с различните функционални стилове и усет за употребата на съответните стилистични маркери: експресивни лексеми, жаргонизми, идиоматика. В този смисъл много ефикасни са речевите упражнения за симулативно възпроизвеждане на неформален диалог във въображаема ситуация (*Zamislite... / Замислите...*), които изискват от студентите да проявят умения за неподготвена и импровизирана устна реч. Овладяването на общуването в неформална среда е улеснено и от присъствието на оригинални текстове, представляващи анкети или коментари от форумното интернет пространство. Задачите от последните два типа са насочени и към развитие на компетенции от прагматичен харак-

тер, предполагащи функционалното използване на езиковите ресурси (речеви актове) и познаването на сценариите за речева интеракция.

Упражненията за разпознаване на граматичната форма в текст, за конструиране и трансформация (*Upišite odgovarajuće prijedloge / Упишите отговарајуће предлоге, Oblikujte rečenice od sljedećih riječi... / Саставите реченице од следећих речи...*) стабилизират граматичните компетенции на обучаваните и чрез тях се затвърждава широк спектър от граматични знания, напр. за предложно-падежната система, глаголните категории, структурата на изречението и др. На това ниво граматиката има по-скоро поддържаща функция, а присъствието на нова граматична информация е имплицитно (от типа *covert grammar*). Творческото писане обхваща задачи по зададена тема (*Vrijeme za teme... / Време за теме...*), зададено начало (*Završite priču... / Завршите причу...*) или опорни думи и обхваща продуктивни и репродуктивни писмени жанрове (преразказ). Целите на дейността писане са насочени към развитие и овладяване на дискурсивни умения и техники за разгръщане на основната тема чрез описание, повествование и разсъждение. Задачите за правопис (*Zaokružite pogrešno napisane речи, Prepishite pravilno sljedeći tekst, Zaokružite riječi koje pišemo velikim slovom...*) фокусират някои от най-актуалните проблеми на нормата и стандартизацията на съвременния сръбски и хърватски език (правопис на голяма и малка буква, правопис на рефлексите на ятовата гласна, пунктуация и др.) и формират у студентите умения за коригиране на собствените текстове.

Всеки тематичен раздел завършва с рубриката *Za čitanje i uživanje / За читање и уживање*. Христоматийният аспект и самите текстове сякаш имат второстепенно участие в обучението, но всъщност покриват един много широк образователен контекст – интелектуален, емоционален, филологически и културен ([5]). Естетическата употреба на езика и езикът в играта (ребуси, кръстословици и игросло-

вици) са допълнителни аспекти в обучението по чужд език. Като активности, насърчавани и от европейските езикови практики, те могат да бъдат изключително продуктивни, тъй като стимулират креативното мислене и речевата продукция на обучаваните.

В заключение ще отбележа следното: изключително добре премислената и композирана структура на урочните статии и еднотипното ѝ разгръщане в отделните тематични комплекси осигурява стабилност във възпроизвеждането на моделите за учене и запаметяване, както и системност при овладяването на сръбския и хърватския език на всички езикови равнища. Учебникът по сръбски и хърватски език на Биляна Васич и Татяна Дункова представя новите дидактични подходи в обучението по хърватски и сръбски език, в които са синтезирани българските традиции в преподаването, южно-славянските дидактични модели и европейски езикови практики. От тази гледна точка учебникът напълно удовлетворява изискванията за ефективно чуждоезиково обучение на най-високо ниво.

Литература

- [1] Дункова, Т. Теоретични основи на бинарен учебник за българи. // *Чуждоезиково обучение*, 2014, № 41/2, с. 139–148.
- [2] Крейчи, П. Сърбите, хърватите, бошняците и черногорците и техният език. Как да го преподаваме на академична почва? В: *Славянските езици отблизо. Сборник в чест на 70-годишнината на доцент Янко Бъчваров*. София, УИ „Св. Кл. Охридски“, 2013, с. 537–544.
- [3] Jelaska, Z. i suradnici. *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb, Hrvastka sveučilišna naklada, 2005.
- [4] Požgaj Hadži, V., Balažić Bulc, T. *Hrvatski jezik. Srpski jezik. Vodič za polaganje ispita na visokoj razini*. Ljubljana, Oddelek za slavistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2004.
- [5] *Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje*. Zagreb, Školska knjiga, Vijeće Europe, Dialing, Alte, 2005.

РОСИЦА СТЕФЧЕВА
Софийски университет
„Св. Климент Охридски“
✉ rosica_stef@abv.bg